

I bakgrunnsavsnittene er det stort sett andres og ikke egne resultater Åhsberg legger fram. Her kunne han i mange tilfeller ha nøyd seg med å vise generelt til litteraturen han har brukt, heller enn å referere den. Referatet faller nemlig ikke alltid heldig ut. Ett eksempel: Ikke mindre enn tre ganger, på s. 106, s. 131 og s. 195, henviser Åhsberg til samme avsnitt i Nils Elvanders avhandling *Harald Hjärne och konservatismen* (Stockholm: Almqvist & Wiksell 1961), nemlig s. 275ff./s. 275/s. 275ff. I alle tre tilfeller er hensikten å belegge at noen svenske konservative hadde et positivt syn på krigen og bl.a. mente den virket herdende og styrket det nasjonale samholdet. På s. 131 er det 'extremkonservativa' generelt, og spesielt studentene i Nationella Ungdomsförbundet, som tillegges disse tankene; på s. 106 og s. 195 er det Rudolf Kjellén. Men hva skriver faktisk Elvander? Det eneste som står om krigens natur på s. 275 eller de følgende sider, er en enkelt setning om at «Kjelléns tankar om Sveriges utrikespolitikk efter 1905 framstår som ganska moderata mot bakgrund av hans teoretiska uppfattning och hans sympati för nationell kraftutveckling med krig som yttersta medel.» Her er altså intet verken om studenter eller krigens stålsettende virkninger, mens leseren bare minnes om Kjelléns syn på krigen og dens karakter. Dette synet er nemlig fyldig presentert tidligere hos Elvander (s. 265f.), og andre svenske konservatives synspunkter på samme emne behandles bl.a. på s. 336-40, s. 353f. Dette er imidlertid steder Åhsberg *ikke* henviser til, selv om de så vidt jeg kan forstå ville ha tjent hans formål langt bedre. Dessverre er ikke dette det eneste eksemplet jeg ved en høyst overflatisk sjekk har funnet på unøyaktig bruk av henvisninger. Det er også slurvet her og der med forkortelser, formater o.l. – manuskriptet kunne med fordel ha vært korrekturlest én gang til.

Slike skjønnhetsfeil kan, om de enn er skjæmmende, ikke rokke ved det faktum at Åhsberg har levert et solid arbeid. Hans styrke ligger i empirien. Undersøkelsen er pliktskyldigst omrammet av noen korte betraktninger om internasjonalt studentsamarbeid, og paralleller trekkes til internasjonal idrett, til forskningssamarbeid og til EU. Denne type perspektiver preger imidlertid ikke selve den empiriske undersøkelsen – slik sett kunne det ha virket mer naturlig om Åhsberg hadde valgt svensk konservatisme som teoretisk utgangspunkt i stedet. Det mest verdifulle ved Åhsbergs bok ligger i hans tydelige redegjørelse for et sammensatt saksfelt, hvor argumentene og handlingsforløpet kommer klart fram. Som illustrasjon og sammenlikningsgrunnlag for større og parallelle prosesser i første del av mellomkrigstida (f.eks. i Folkeforbundet) fungerer avhandlingen godt. Men det kunne altså ha vært nyttig om forfatteren dessuten hadde latt oss få vite om det fantes andre grunner til at han valgte nettopp dette emnet.

Nils Ivar Agøy, f. 1959, dr.philos., førsteamanuensis i historie ved Høgskolen i Telemark – Bø.

HANS HÄGERDAL: *Väst om öst. Kinaforskning och kinasyn under 1800- och 1900-talen.* Lund University Press 1996.

Svensk vane tro ble Hans Hägerdals avhandling om vestlig sinologi utgitt allerede før doktordisputasen i Lund den 30 mars 1996. Opponenten, professor Åke Holmberg fra Göteborg, engasjerte doktoranden i en kritisk, vennlig og meget givende dialog om undersøkelsens store for tjenester, samt om visse av dens problematiske sider. Enkelte av poengene i Holmbergs innsiktsfulle kritikk vil gå igjen i denne anmeldelsen.¹ La meg si med en gang: Det dreier seg om et

1 Å. Holmbergs hovedverk er *Världen bortom Västerlandet* (to bind), Göteborg 1988-94, en studie av svenske oppfatninger fra 1700-tallet og frem til mellomkrigstida av ikke-europeiske områder.

lærd og imponerende historiografisk arbeid, bygd på en omfattende lesning av vestlige sinologers arbeider om kinesisk kultur og historie, og på intervjuer med en rekke fremtredende sinologer. Boka vil være av stor betydning for alle som søker informasjon om europeisk og amerikansk sinologi.

Avhandlingen kan sies å være oppbygd som en kinesisk eske. Den ytterste esken er størst, men også lettest hvis man tar ut eskene innenfor. Den innerste er minst, men tyngst. I den innerste esken (kapittel 4 og bilag 4) finner vi Hägerdals tekstanalyse av 852 vitenskapelige artikler som omhandler Kinas eldre historie (221 f.Kr. til ca. 1500 e.Kr.). Han har valgt å ta for seg artikler i stedet for bøker fordi bøkene allerede er blitt analysert historiografisk av australieren Colin Mackerras.²

Artiklene er hentet fra sinologiske fagtidsskrifter i tre utvalgte tiår: 1900-10 (144 artikler), 1935-45 (342 artikler) og 1970-80 (376 artikler). Valget av nettopp tidsskriftartikler og nettopp de tre nevnte tiår (preget som de var av henholdsvis bokseropprørets ettervirkninger, den japansk-kinesiske krigen og maoismens vekst og fall), ble grundig diskutert under disputasen. Spesialtidsskrifters artikler om eldre kinesisk historie må formodes å være mindre påvirket av kortvarige stemningskift enn andre typer publikasjoner. Dermed bør materialet være rimelig velegnet til å studere den generelle utvikling i det sinologiske fagmiljøets holdning til Kina.

Det sier seg selv at Hägerdal ikke har kunnet gjøre noen dyptpløyende tekstanalyse etter utvalget av artikler er så stort. Det han gjør, er derfor å karakterisere materialet statistisk når de emner som behandles, de metoder som benyttes og de holdninger som formidles. Han leter etter forekomster av visse typer holdninger og opplyser om i hvilken grad han finner dem.

Hvor mange av forfatterne har kinesiske navn? To i første periode, 50 i andre og 98 i tredje, altså et voksende mindretall. Hvilke tenkere søker forfatterne inspirasjon fra? Her finner han at det sinologiske fagmiljøet, med språklig kompetanse som inngangsbillett, i hovedsak har vært seg selv nok, ihvertfall i de to første periodene. Det mest slående eksempel på at sinologene forholdt seg til hverandre, men ikke til tenkere utenfor, er fra en periode Hägerdal ikke har studert direkte: Max Webers bok fra 1920 om konfusianismens og taoismens *Wirtschaftsetik* (s. 204).

I hvilken grad avspeiler sinologien den utbredte vestlige oppfatning om kinesisk stillstand versus vestlig dynamikk? I heller liten grad, viser det seg. Hägerdal har funnet mange arbeider som legger vekt på å vise det kinesiske samfunnets dynamikk. Men som Holmberg nevnte under disputasen, kan dette funnet tolkes annerledes enn Hägerdal gjør: Sterk understrekning av dynamiske elementer kan nettopp være uttrykk for en allmenn oppfatning om relativ stillstand. I forlengelse av diskusjonen om stillstand/dynamikk tar Hägerdal for seg Joseph Needhams teknologihistoriske diskusjon av årsakene til at den industrielle revolusjon ikke skjedde i Kina,³ og spør om denne spørsmålsstillingen i seg selv kan anses for en nedvurdering av Kina fra et vestlig ståsted. Noe definitivt svar gir han ikke. Hägerdal finner også rent generelt at sinologene langt fra har betraktet Kina som et lukket samfunn, og at de har lagt stor vekt på dets forhold til omkringliggende områder.

Til slutt i kapitlet leter Hägerdal etter fordomsfulle vurderinger av den kinesiske 'Andre'. Han finner mindre enn han hadde ventet seg, og paradoksalt nok mest hos forfattere som selv var kinesere. De var «selvkritiske» der den typiske vestlige sinolog var preget av respekt for kineserne og kinesisk kultur. De fleste europeiske sinologer har oppfattet kineserne som annerledes, men ikke som mindreverdige. Mer subtile nedvurderinger kan likevel spores, som i følgende innledning til et utvalg oversettelser av en kinesisk filosof som ble utgitt i 1906-07: «These

² C. Mackerras, *Western Images of China*, Hongkong 1989.

³ J. Needham et al., *Science and Civilization in China*, Cambridge 1954.

essays are not all of equal value. Some may perhaps interest a Chinese, but are not calculated to enlist our interest. For this reason I have not translated the whole work, but made a selection» (s. 245-246). I oppfatningen om en forskjell mellom det som kan interessere «en kineser» og det som vekker «vår» interesse som vitenskapelige sinologer, må det sies å ligge en form for nedvurdering. Hägerdal gjengir sitatet uten egentlig å analysere det. Etter min oppfatning gir nettopp denne type akademisk nedvurdering et inntak til kritisk refleksjon over trekantforholdet mellom den ikke-kinesiske vitenskapen om det kinesiske (sinologien), den kinesiske kulturhistorien som sinologiens objekt, og de samtidige kinesiske kulturbærerne. Trekantforholdet ligner det mellom religionshistorien, de religiøse tekstene og teologien.

Hägerdal gjengir Simon Leys' lettvinde avvisning av problemet med vestlig dominans:

«Western sinology in its entirety is a mere footnote appended to the huge sinological corpus that Chinese intellectuals have been building for centuries to this day. The Chinese are our first guides and teachers in the exploration of their culture and history; fools who ignore this evidence do so at their own risk and pay dearly for it.» (s. 261).

Her reduserer Leys trekantforholdet til en dikotomi ved å slå avdøde og nålevende kinesiske intellektuelle sammen i ett korpus. Dermed blir det lett for ham å redusere sin egen sinologi til en ufarlig fotnote. Men i det 20. århundre har ikke vestlig sinologi vært noen fotnote til levende kinesisk lærdom. Vestlig forskning om kinesisk kultur og historie har hatt betydelig innvirkning på kinesisk tenkning og historieskrivning (til dels via japansk formidling), ikke minst fordi de politiske forholdene i Kina har gjort det vanskelig gjennom lange perioder å opprettholde intellektuelle tradisjoner innenlands. Mye kinesisk materiale har vært reddet og ordnet for fremtiden gjennom vestlige sinologers innsats. Hägerdal fremlegger spennende stoff til refleksjon om hvordan sinologene har forvaltet sin kunnskap og den makt som kunnskap gir, men han stanser refleksjonene hver gang de er i ferd med å komme ordentlig i gang. Kapittel-konklusjonen bakerst i den innerste esken er en oppsummering av funn snarere enn en refleksjon over implikasjoner.

I den nest-innerste esken (kapittel 3 og bilag 1-3) finner vi en undersøkelse av den sinologiske profesjon som sådan, en kollektiv biografi (prosopografi). Hägerdal har satt opp en liste over 59 fremstående sinologer, ser på deres familiebakgrunn og utdanning, og presenterer de institusjonene de bygde opp. Det er en omfattende og meget verdifull dokumentasjon som Hägerdal her har samlet og ordnet. Dessuten har han gjort noen interessante oppdagelser. I sinologiens første tid var det nærmest en forutsetning å være økonomisk uavhengig. Den typiske sinologen var sønn av akademisk interesserte rikfolk, i noen tilfelle av en misjonær, og den blivende sinologen utviklet som regel sin interesse for Kina på rent akademisk grunnlag, ikke med utgangspunkt i noen praktisk tilknytning til Kina. Sinologens senere forskning ble derfor heller ikke preget av de mer praktisk betonte relasjonene mellom Europa og Kina. Regelen om sinologiens relative autonomi gjelder særlig pionerlandet Frankrike, men også Tyskland og USA (dit tyske sinologer flyktet i nazitida). Engelske sinologer skilte seg ut med en mer praktisk legning, men så nådde de da heller ikke så langt akademisk. Lenger ut i århundret kom flere kvinner og mindre bemidlede menn til, etter hvert som sinologien ble profesjonalisert med stipendordninger og stillinger. I 1970-årene ble profesjonen så stor og sammensatt at det oppstod en motsetning mellom den tradisjonelle sinologen med hans språkbaserte fagstolthet, og den nye samfunnsvitenskapelige kinaforskeren, først og spesielt i USA. Den nye kinaforskeren så ofte tilegningen av språket kun som et nødvendig onde.

I den mellomste av de fem eskene (kapittel 2) finner vi en litteraturbasert oversikt over forholdet mellom Kina og Vesten, og utviklingen i Vestens kinabilder fra 1700-tallet til i dag. Vestens populære kinasyn forandret seg fra en positiv nysgjerrighet på 1700-tallet til en nokså uttalt

essays are not all of equal value. Some may perhaps interest a Chinese, but are not calculated to enlist our interest. For this reason I have not translated the whole work, but made a selection» (s. 245-246). I oppfatningen om en forskjell mellom det som kan interessere «en kineser» og det som vekker «vår» interesse som vitenskapelige sinologer, må det sies å ligge en form for nedvurdering. Hägerdal gjengir sitatet uten egentlig å analysere det. Etter min oppfatning gir nettopp denne type akademisk nedvurdering et inntak til kritisk refleksjon over trekantforholdet mellom den ikke-kinesiske vitenskapen om det kinesiske (sinologien), den kinesiske kulturhistorien som sinologiens objekt, og de samtidige kinesiske kulturbærerne. Trekantforholdet ligner det mellom religionshistorien, de religiøse tekstene og teologien.

Hägerdal gjengir Simon Leys' lettvinde avvisning av problemet med vestlig dominans:

«Western sinology in its entirety is a mere footnote appended to the huge sinological corpus that Chinese intellectuals have been building for centuries to this day. The Chinese are our first guides and teachers in the exploration of their culture and history; fools who ignore this evidence do so at their own risk and pay dearly for it.» (s. 261).

Her reduserer Leys trekantforholdet til en dikotomi ved å slå avdøde og nålevende kinesiske intellektuelle sammen i ett korpus. Dermed blir det lett for ham å redusere sin egen sinologi til en ufarlig fotnote. Men i det 20. århundre har ikke vestlig sinologi vært noen fotnote til levende kinesisk lærdom. Vestlig forskning om kinesisk kultur og historie har hatt betydelig innvirkning på kinesisk tenkning og historieskrivning (til dels via japansk formidling), ikke minst fordi de politiske forholdene i Kina har gjort det vanskelig gjennom lange perioder å opprettholde intellektuelle tradisjoner innenlands. Mye kinesisk materiale har vært reddet og ordnet for fremtiden gjennom vestlige sinologers innsats. Hägerdal fremlegger spennende stoff til refleksjon om hvordan sinologene har forvaltet sin kunnskap og den makt som kunnskap gir, men han stanser refleksjonene hver gang de er i ferd med å komme ordentlig i gang. Kapittel-konklusjonen bakerst i den innerste esken er en oppsummering av funn snarere enn en refleksjon over implikasjoner.

I den nest-innerste esken (kapittel 3 og bilag 1-3) finner vi en undersøkelse av den sinologiske profesjon som sådan, en kollektiv biografi (prosopografi). Hägerdal har satt opp en liste over 59 fremstående sinologer, ser på deres familiebakgrunn og utdannelse, og presenterer de institusjonene de bygde opp. Det er en omfattende og meget verdifull dokumentasjon som Hägerdal her har samlet og ordnet. Dessuten har han gjort noen interessante oppdagelser. I sinologiens første tid var det nærmest en forutsetning å være økonomisk uavhengig. Den typiske sinologen var sønn av akademisk interesserte rikfolk, i noen tilfelle av en misjonær, og den blivende sinologen utviklet som regel sin interesse for Kina på rent akademisk grunnlag, ikke med utgangspunkt i noen praktisk tilknytning til Kina. Sinologens senere forskning ble derfor heller ikke preget av de mer praktisk betonte relasjonene mellom Europa og Kina. Regelen om sinologiens relative autonomi gjelder særlig pionerlandet Frankrike, men også Tyskland og USA (dit tyske sinologer flyktet i nazitida). Engelske sinologer skilte seg ut med en mer praktisk legning, men så nådde de da heller ikke så langt akademisk. Lenger ut i århundret kom flere kvinner og mindre bemidlede menn til, etter hvert som sinologien ble profesjonalisert med stipendordninger og stillinger. I 1970-årene ble profesjonen så stor og sammensatt at det oppstod en motsetning mellom den tradisjonelle sinologen med hans språkbaserte fagstolthet, og den nye samfunnsvitenskapelige kinaforskeren, først og spesielt i USA. Den nye kinaforskeren så ofte tilegningen av språket kun som et nødvendig onde.

I den mellomste av de fem eskene (kapittel 2) finner vi en litteraturbasert oversikt over forholdet mellom Kina og Vesten, og utviklingen i Vestens kinabilder fra 1700-tallet til i dag. Vestens populære kinasyn forandret seg fra en positiv nysgjerrighet på 1700-tallet til en nokså uttalt

nedvurdering av det bakstreverske Kina utover 1800-tallet. De negative vurderingene levde videre utover 1900-tallet, ikke minst inspirert av bokseroppøret, men det skjedde også en positiv revurdering i den perioden da Sun Yat-sen og Chiang Kai-shek forsøkte å gjøre Kina til en samlet nasjonalstat. Dette gjaldt særlig i USA, der Pearl S. Bucks romaner menneskeliggjorde de kinesiske massene, og der det i Roosevelt-perioden ble trukket en skarp skillelinje mellom gode kinesere og onde japanere. Bildet av Kina svartnet igjen etter at kommunistene vant borgerkrigen i 1949, og under kulturrevolusjonen skjedde det en polarisering som følge av det nye venstres oppblussing i vest. I kinaforskermiljøene gav dette seg uttrykk i at et antall yngre forskere lot seg inspirere av beundring for Maos Kina som «annerledesland» mens de eldre sinologene i all sin ergrelse holdt kjeft og forsket videre på sitt. Hägerdal har funnet spor av disse stemningskiftene i sinologenes arbeid med eldre historie, men ikke særlig tydelige spor. Materialet tyder på at sinologien vel så mye har fungert som en korreksjon til allmenne stereotyper.

I den nest-ytterste esken (forord, innledning og kapittel 5) har Hägerdal plassert Edward W. Said og hans begrep om orientalisme.⁴ Said oppfatter som kjent «Orienten» som en vestlig konstruksjon, en måte å utskille og objektivere den «Andre» på innenfor et imperialistisk dominansforhold. Som vitenskap er orientalismen, med dens underdisipliner arabistikk, indologi og sinologi, en integrert del av det totale dominansforholdet. Hägerdal har et stykke på vei gjort sin avhandling – ihvertfall slik han presenterer den i innledningen – til en undersøkelse av hvorvidt Saids kritikk av vesteuropeisk arabistikk også rammer sinologien. Said dukker sporadisk opp også innover i eskene, men Hägerdal har ikke bygd opp sin avhandling som en gjennomgående drøfting av orientalisme-tesens relevans. Dette tok Holmberg fatt i under disputasen, og det er muligens bokas største svakhet at eskenes innhold ikke er spunnet sterkere sammen i et logisk nett. Eskestrukturen egner seg til å ordne og fremlegge et materiale, men den forhindrer Hägerdal i å gjennomføre et fortløpende resonnement. Han stiller således aldri spørsmålet om forskjellen på europeiske vitenskapers forhold til «Fremre» og «Bakre Orienten», til «le Proche», «Moyen» og «Extrême Orient». Disse begrepene tas ikke opp til drøfting. Motsetningsforholdet til muslimske tyrkere og arabere har historisk sett vært langt mer dyptgående og påtrengende for europeerne enn deres forhold til kineserne, og dette må ha skapt visse forskjeller også i europeisk vitenskap om disse kulturene. Ett av Vestens fremtredende kinabilder har utpekt kineserne som den eneste andre sivilisasjon (bortsett fra den japanske, hvis den skal settes for seg) som har befunnet seg – eller i det minste kunne ha befunnet seg – på «vårt eget europeisk-kristne» nivå. Dette bildet må ha bidratt til å skape interessante forskjeller mellom synet på det «Nære» og «Fjerne» Østen. Har slike forskjeller gitt seg utslag i hvilke emner som har vært valgt for vitenskapelig undersøkelse? Kan det være at Saids kritikk er relevant for arabistikken, men ikke for sinologien, og kanskje heller ikke for indologien?

Disse spørsmålene tar Hägerdal ikke opp, men han presiserer Saids orientalismekritikk til å bestå av fire elementer: eksotisme, følelse av posisjonell overlegenhet, dannelse av en lukket skole, og «orientalistisk triumf», dvs. at orientalismens begreper overtas av «orientalene» selv. Interessant nok finner Hägerdal i den første perioden (1900-10) klare uttrykk for eksotisk dyrking av kinesisk annerledeshet, i den andre perioden (1935-45) en sterk tendens til jakt på kinesisk «essens», og i den tredje perioden (1970-80) en interesse for å forklare Kinas manglende økonomiske og tekniske utvikling. Alle disse tendensene kan velvillig tolkes i retning av at Saids kritikk er relevant. Hägerdal finner også klare uttrykk for at kinesiske forskere har overtatt vestlige tankemønstre, og at nettopp de har vist en særlig interesse for å søke årsakene til manglende kinesisk «utvikling». Men, sier Hägerdal, «en monolitisk orientalism» av Saids type «verkar vara otillräcklig som modell» (s. 266), og han finner at «orientalism inte är en monoli-

4 E. Said, *Orientalism. Western Conceptions of the Orient*. Routledge & Kegan Paul 1978.

tisk formation» (s. 282).

Svaret på avhandlingens problemstilling synes altså å være at Saids kritikk er relevant, men ikke hvis den oppfattes «monolitisk». La meg antyde at tvetydigheten i dette svaret kan skyldes at relevansen av Saids kritikk i grunnen ikke lar seg undersøke historiografisk i det hele tatt. På sett og vis er Hägerdals prosjekt umulig, og derfor kan det kanskje være en fordel, og ikke en svakhet som antydnet ovenfor, at han har lagt så mye krefter i å fremlegge en systematisk dokumentasjon i stedet for å gjennomføre en steril argumentasjon for og mot Said hele boka igjennom. Hvis vi oppfatter Saids kritikk som en påstand om at vestlige orientalist har bidratt til å eksotisere og nedvurdere Østen og monopolisere kunnskap om østlig kultur, er det umulig å svare et entydig «ja» eller «nei» til om kritikken rammer med utgangspunkt i Hägerdals materiale. For å svare på dette, måtte man undersøke sinologenes innflytelse på allmenne kinabilder, og på imperiepolitiske maktthavere, snarere enn hva de skrev i sine egne spesialtidsskrifter. Tendenser til eksotisering og nedvurdering fra sinologers side vil uten tvil ha spilt en rolle i allmennheten, slik Hägerdal viser at de gjorde i hans materiale, men det vil være enda lettere å finne eksempler på vestlige orientalist som har bidratt til å øke respekten for arabisk, indisk og kinesisk kultur. I sammenligning med holdninger formidlet av aviser, reisebøker og alminnelige læreverk vil trolig orientalistenes skrifter fremtre nærmest som forbilledlige.

Men det Said forsøkte å gjøre i sin bok fra 1978, var i grunnen noe litt annet enn det som omfattes av Hägerdals fire elementer: Han ville demonstrere hvordan et vitenskapsfag som bygger på en grunnleggende dikotomi mellom Øst og Vest uvegerlig, og til tross for all mulig sympati for sitt studieobjekt, har måttet avspeile og bidra til den dominans som den ene rent faktisk har utøvd over den andre. I 1993 fulgte Said opp med en påvisning av hvordan imperialistiske dominansforhold avspeiles og således gjenskapes i en europeisk skjønnlitteratur som Said selv setter meget høyt.⁵

Dermed er vi kommet helt ut til Hägerdals ytterste eske (sluttord, forside og tittelblad). *Väst om Øst* er en god og dekkende tittel på avhandlingen. Den utsier dessuten nettopp det som den palestinsk-amerikanske Said ville til livs med sin *Orientalism*: skillet mellom Øst og Vest. Det Said gjorde, var å utfordre oss alle til å: 'benefit properly from the general twentieth-century rise to political and historical awareness of so many of the earth's peoples', oppheve forestillingen om et grunnleggende skille mellom Øst og Vest, og fremme 'the common enterprise of promoting human community'.⁶ Det kan bare skje når fag som sinologi overskrides og inngår i en global kunnskapsutveksling der kinesere, japanere, arabere og europeere diskuterer sin forskning om klassiske og moderne tekster med hverandre på skiftende språk.

I mai 1996 ble tidligere prorektor ved Universitetet i Hong Kong, historikeren Wang Gungwu som i 1991 utgav essaysamlingen *The Chineseness of China*, spurt hva han mente var den mest bemerkelsesverdige endring som var skjedd i Øst- og Sørøstasia de siste femti årene: At høyere utdanning er blitt så utbredt og at det moderne universitetet er blitt godtatt, svarte han. For 50 år siden fantes det bare seks høyere læresteder i Sørøstasia. Nå er det 150, og i tillegg kommer alle universitetene i Taiwan, Kina og Japan.⁷

Med den oppbygging av kunnskap som denne utviklingen representerer – hvis den får fortsette – vil orientalisme og sinologi snart ikke lenger være mulige, verken som «hegemoniske diskurser» eller «fotnoter». Hans Hägerdal stiller selv spørsmålet i sitt sluttord «Bör det finnas sinologer?». Han svarer ikke bastant negativt, men antyder et nei ved å avslutte med et sitat i Saids universalistiske ånd, en gravinnskrift skrevet av kineseren Carsun Chang om en europeisk venn, der han spekulerer om at menneskets hang til å søke det man ikke har, istedenfor å nøye

5 E.W. Said, *Culture & Imperialism*. London 1993.

6 Said 1978: 328.

7 *Far Eastern Economic Review*, May 30, 1996: 32.

seg med det man har, vil skape et åndelig utbytte som får fram en «ny verdenskultur».

Hvis Said, Carsun Chang og Hägerdal får sine visjoner fullbrakt, vil Hägerdals studieobjekt bli et fenomen fra det 20. århundre. De gamle kinesiske tekstene vil i stadig mindre grad utgjøre et distinkt kunnskapsunivers. De vil i stedet inngå i menneskehetens samlede klassiske arv. *Sofies verden* vil som en selvfølge omfatte Kung Fu-tze slik Yeu-Farns verden alt omfatter Aristoteles. Ethvert filosofisk og idéhistorisk institutt med respekt for seg selv, hvor enn det ligger i verden, vil ha ansatt en lærer i kinesisk filosofi.

Dessverre, må vi si, vil det antall kinesere som får anledning til å lese Hägerdals avhandling på svensk, være begrenset. Det engelske summary som boka er forsynt med, er ikke nok. En gjennomarbeidet, revidert oversettelse av denne verdifulle avhandlingen vil være ønskelig, om ikke på kinesisk, så i det minste på verdensspråket engelsk.

Stein Tønnesson, f. 1953, cand.philol. 1982, dr.philos. 1991, forskningsprofessor ved Nordisk Institut for Asiastudier i København 1992-95, forsker samme sted fra 1995, asiakonsulent i Statoil fra 1996, professor II i humanistisk utviklingsforskning ved Universitetet i Oslo fra 1997.

NIELS LUND: *Lið, leding og landeværn. Hær og samfund i Danmark i ældre middelalder. Vikingskibshallen, Roskilde. 1996 (ISBN 87-85180-28-9). 330 sider.*

Denne boka er Niels Lunds doktoravhandling, som han disputerte på for den filosofiske doktorgrad ved Københavns Universitet i juni 1996.¹

Det er et meget sentralt tema i tidlig dansk samfunnshistorie som her blir tatt opp, nemlig det territorielt organiserte *ledingsvesenet* i Danmark, slik dette kjennes først og fremst gjennom landskapslovene for Jylland og Skåne, og videre spørsmålene om *når* og *hvordan* dette er blitt til. Videre diskuteres eldre, mer fragmentarisk kjente forsvars- eller krigsoppbud i Danmark, sett i lys av tilsvarende ordninger i andre nordiske og europeiske land. Av betydelig interesse blir her spørsmålet om mulige sammenhengende utviklingslinjer fra de oppbud og ordninger som i Danmark alt i tidlig vikingtid synes å ha skapt til dels storstilte forsvarsverk og krigstokter, og fram til landskapslovenes territorielt-økonomiske og administrative organisasjon. Niels Lund tar definitivt standpunkt *mot* tanken om en kontinuitet i utviklingen: Det som i Danmark har vært oppfattet som en «ledingsreform» omkring 1170, var sannsynligvis «indførelse af noget helt nyt» (s. 246). Jeg vil seinere komme tilbake til en del spørsmål i denne forbindelsen.

En grunnleggende oppfatning hos forfatteren er at ledingen må ses i sammenheng med det samfunn den er sprunget ut av, og når det nå i dag, ifølge forfatteren, er klart at det danske samfunnet i vikingtida ikke var det demokratiske samfunn av frie, selveiende bønder som eldre historikere (f.eks. Arup) tenkte seg, men tvertimot et samfunn preget av godseiere og sterk sosial differensiering, ja, så må dette også få konsekvenser for synet på de eldre ledingsordningene. Å se slike ordninger som en form for tidlig bondesamvirke, et felles folkelig løft, blir en urimelighet.

Den endrede oppfatning innenfor nordisk forskning i dag når det gjelder slike spørsmål, og også spørsmålet om tidspunktet for statsmaktenes organisering, gjør det etter min mening høyst betimelig å ta opp til ny behandling ledingens oppkomst både i Danmark og Norge, i forhold til de grunnleggende arbeider av Arup («Leding og Ledingsskat» 1914) og Edv. Bull («Leding» 1920).

1. Bokmeldingen bygger på et innlegg som førsteopponent ved Niels Lunds disputas 14. juni 1996.